

4. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX.
5. Українська академія медіації. Програми підготовки медіаторів.
<https://mediation.academy>
6. Volpe, M.R., Chandler, D. (2001). Resolving Conflict in Higher Education. Jossey-Bass.
7. Moore, C. (2014). The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. Jossey-Bass.
8. Гутковська, К., Петрова, Н. (2021). Етика та стиль комунікації медіатора. Альтернативи. №1.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-85>

ПАРАДИГМА ДІАЛОГІЧНОСТІ ЯК МЕТОДИЧНИЙ КЛЮЧ ДО ПІЗНАННЯ МЕДІАЦІЇ

Гаврилюк Руслана Олександрівна

*докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри публічного права,*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Пацурківський Петро Станіславович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права,*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

*І душа, якщо хоче пізнати себе,
повинна подивитися в [іншу] душу.
Плантон. «Алківіад І»*

Постановка проблеми. Вітчизняна доктрина медіації постулює, що медіацією є структурована, добровільна, конфіденційна позасудова процедура врегулювання конфлікту (спору) сторін інтерсуб'єктивного відношення або запобігання йому ними самими за допомогою медіатора [1, С. 101-102]. Аналогічно тлумачить медіацію і вітчизняний законодавець [2]. Із вищевикладеного очевидно, що як суб'єктний склад процедури медіації, так і її предметна спрямованість людиномірні. Не випадково у спеціальних наукових дослідженнях до методологічних засад пізнання медіації відносять увесь їх ряд, що охоплюється антропосоціокультурним підходом [3, С. 8].

Водночас, як переконує досвід наукового пізнання медіації, жоден із вищезазначених методів, окремо взятий і навіть їх сукупність неспроможні допомогти збагнути сокровенний сенс медіації – її діалогічну природу. Методологічним ключем до пізнання останньої і водночас основоположним методом з'ясування цього явища є **парадигма діалогічності**. Творець сучасного вчення про парадигму як фундаментальний інструмент наукового пізнання Т. Кун резонно наголошував, що вона є нічим іншим, як способом постановки і вирішення принципово нових пізнавальних задач [4, Р. 14]. А його послідовник С.Гантінгтон уточнював, що категорія **парадигма** надає в розпорядження дослідника «прояснюючу лінзу для проникнення в природу явища, що ним пізнається» [5, Р. 16]. Непересічний евристичний потенціал цієї максими нещодавно було перевірено та підтверджено нами в одному зі спеціальних досліджень особливо складної правової реальності [6, С. 114].

Пізнавальна матриця парадигми діалогічності виходить із даності, що усі людиномірні об'єкти пізнання, до числа яких належить і медіації, онтологічно плюралістичні. Це репрезентує ще одну сокровенну реальність її природи. Вона перебуває у нерозривному зв'язку з діалогічністю медіації. Більше того, ці реальності не просто взаємодіють, а взаємодоповнюють одна іншу.

Метою дослідження є розкриття сенсу парадигми діалогічності як методологічного ключа до пізнання природи медіації.

Методологічною основою цього дослідження є максима С. Гантінгтона про роль парадигми як *прояснюючої лінзи* для дослідника у процесі пізнання ним відповідного явища дійсності, в нашому випадку – у з'ясуванні сенсу парадигми діалогічності як методологічного ключа до пізнання природи медіації.

Виклад основних результатів дослідження. Що ж саме уможливило досліднику медіації збагнути і осмислити «прояснююча лінза» С. Гантінгтона? Найперше – це те, що медіація належить до ряду об'єктів системного типу, оскільки у ній взаємодіють щонайменше дві сторони інтерсуб'єктивного відношення – Я і Ти. Це зовнішній вияв діалогічності медіації. Більш глибоке проникнення в цей аспект медіації переконує, що вона є відкритою самореферентною соціальною системою з її чітко вираженою метою, яка полягає у відновленні порушеної справедливості між її сторонами через буттєвий конфлікт (конфлікти) самими ж сторонами медіації за сприяння медіатора (медіаторів), а також в конструюванні ними у процесі цього нової соціальної реальності щодо себе [3, с. 236-244].

Зовнішній аспект діалогічності медіації висвітлює водночас і такі її властивості, як симетричність, спонтанність і справедливість медіації, її реалізацію сторонами як власної свободи [3, с. 245]. Найбільш очевидно

це проявляється в тому, що кожна сторона медіації у процесі врегулювання конфлікту (спору) з іншою її стороною принципово виходить із власних потреб, переслідує власні інтереси, прагне одержати максимальну власну вигоду. Визначальними для кожної зі сторін медіації при цьому постають їх особиста воля і волевиявлення, автономія волі як принцип. Переконливим свідченням останнього є те, що кожна зі сторін медіації може відмовитися від неї на будь-якому етапі [2].

Ці та інші буттєві властивості медіації, виявлені нами за допомогою «прояснюючої лінзи» С. Гантінгтона, на нашу думку, достатньо переконують неупередженого дослідника, що зовнішня діалогічність медіації є одним з найважливіших онтологічних виявів діалогічності її природи в цілому, адже поза ними медіація як феномен неможлива в принципі. Звідси намагання обмежити зовнішній аспект явища діалогічності медіації тільки її процедурними та процесуальними аспектами, яке нерідко зустрічається в літературі, суперечить дійсності.

Не менш переконливі результати дозволяє одержати «прояснююча лінза» С. Гантінгтона і стосовно внутрішнього аспекту діалогічності медіації. Чи не найбільш переконливо це проявляється у динамічному саморозумінні та розумінні Іншого сторонами медіації на різних її етапах [3, с. 279-294], в усвідомленні сторонами конфлікту (спору) необхідності взаємного вирішення його [3, с. 295-307], а особливо рельєфно – в темпоральній внутрішній структурованості медіації [7; 8]. Стосовно останньої існують різні погляди та підходи, але спільним для них усіх є еволюція сприйняття кожною зі сторін медіації власних потреб та інтересів у конфлікті (спорі), їх трансформація та ціннісне переосмислення. Це і являє собою квінтесенцію внутрішньої діалогічності медіації.

У більшості зарубіжних країн, що відзначаються розвинутою культурою медіації, критерієм внутрішнього темпорального поділу медіації на етапи виступає головню зміст кожного з них в його сприйняття сторонами медіації (зазвичай тут йдеться про премедіацію, власне медіацію та постмедіацію). В Україні формально домінує протилежний (квазізовнішній) підхід до структурування процедури медіації на темпоральні етапи, який відображає головню її розуміння медіаторами. Зокрема, в цьому випадку йдеться про: підготовчий до медіації етап; етап збору інформації про зміст спору і визначення його спільних для сторін медіації проблем; етап виявлення істинних потреб й інтересів сторін медіації; етап пошуку взаємоприйнятної для сторін медіації вирішення конфлікту (спору); етап оформлення досягнутих результатів. Внутрішня діалогічність цих етапів проявляється в тому, що під час більшості із них зазвичай трансформується самооцінка власних потреб й інтересів кожною зі сторін медіації.

В більш узагальненому вигляді внутрішню діалогічність медіації можна продемонструвати на прикладі досягнення її сторонами ключових інституційних цілей – функціональної, онтологічної й гносеологічної. Квінтесенція інституційної функціональної мети сторін медіації полягає у взаємовизнанні ними екзистенційно відмінних між собою (таких, якими неможливо поступитися) їх потреб та інтересів у конфлікті (спорі) як правомірних. Інституційну онтологічну мету медіації можна охарактеризувати як виявлення її сторонами спільних для них потреб та інтересів у конфлікті (спорі). Інституційна гносеологічна ціль медіації полягає в поетапному вивільненні сторін медіації ними ж самими за допомогою медіатора від їх емоційних ілюзій щодо предмету конфлікту (спору) і заміщення цих ілюзій осмисленим сприйняттям сторонами медіації істинних власних потреб та інтересів в інтерсуб'єктивному відношенні. Усе це досягається саме завдяки «прояснюючій лінзі» С. Гантінгтона.

Висновки. Парадигма діалогічності медіації є методологічним ключем у пізнанні її природи. Саме завдяки їй досягається розуміння зовнішнього аспекту діалогічності медіації – її можливості тільки як відкритої процесуальної самореферентної соціальної системи, системоутворюючими елементами якої виступають її сторони. Також «прояснююча лінза» парадигми діалогічності демонструє, що внутрішній аспект діалогічності медіації найпереконливіше проявляється в динамічному саморозумінні та розумінні Іншого сторонами медіації на різних її етапах, в усвідомлення сторонами конфлікту (спору) необхідності взаємного вирішення його, а особливо рельєфно – в темпоральній внутрішній структурованості медіації та в її ключових інституційних цілях.

Література:

1. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / авт. кол. Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городинський та ін.; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с.
2. Про медіацію. Закон України №1875-IX від 16.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
3. Гаврилюк Р.О., Пацурківський П.С. Медіація як цінність: монографія Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 466 с.
4. Kuhn Thomas S, The Structure of Scientific Revolutions. Enlarged. International Encyclopedia of Unified Science. The University of Chicago Press, 1970. 222 p.
5. Samuel P Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Penguin Book, 1997. 368 p.

6. Петро Пацурківський, Руслана Гаврилюк, Порівняльно-феноменологічний аналіз нормальної та воєнної парадигм охорони і захисту гідності та прав людини за Конституцією України. *Право України*. 2024. № 6. С. 113-130.

7. Bush R.A.B. and Folger J. P. The Promise of Mediation Jossey-Bass. 1994. 320 p.

8. Coogler J. Structured Mediation in Divorce Settlement. Lexington Books. 1978. 204 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-86>

ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Долинська Марія Степанівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарсько-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Застосування процедур медіації при вирішенні спорів є досить поширеною світовою практикою.

Термін «mediation» в перекладі означає посередництво.

Зародження певних засад посередництва (медіації) відбулося в первіснообщинному ладі, оскільки такі процедури застосовували вожді та жерці при вирішенні конфліктів

Згодом певні початки правил посередництва примирення потрапили на українські терени. В. Грабовський та Ю. Рак стверджують, що елементи тогочасної медіації віднаходимо у нормах «Руської правди», Литовських статутах, козацькому звичаєвому праві, Конституції Пилипа Орлика. Як правильно зауважують автори, з встановленням «радянської влади» на українських землях було ліквідовано засади посередництва [1, с. 9].

Посередництво пройшло довгий шлях розвитку і лише у XX столітті (другій половині) набрало форми медіації, приклади цього спостерігаємо в США, Великобританії та Австралійському союзі, а звідти було рецептовано на європейський континент.

А. Біцай стверджує, що медіація, у класичному розумінні використовує «гарвардський метод» як основоположний [2, с. 17].

При веденні медіації щодо розгляду цивільних та господарських справ на нашу думку, варто використовувати директиву 2008/52/ ЄС Європейського парламенту і ради від 21 травня 2008 року про деякі